

Volume 19, Issue 3
September 2021

ISSN 1731-8297, e-ISSN 6969-9696
<http://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/osap>

ORIGINAL ARTICLE
received 2021-07-01
accepted 2021-07-29

Wykorzystanie zagranicznego wyroku karnego w polskim postępowaniu cywilnym

Usage of foreign criminal judgement in Polish civil proceedings

MAGDALENA ANNA WASYLKOWSKA-MICHÓR

Uniwersytet Zielonogórski

ORCID: 0000-0002-5810-9186, m.wasylkowska-michor@wpa.uz.zgora.pl

Citation: Wasylkowska-Michór, Magdalena Anna. 2021. Wykorzystanie zagranicznego wyroku karnego w polskim postępowaniu cywilnym. *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 19(3): 101–117. DOI: 10.25167/osap.4295.

Abstract: The main aim of this paper is to identify the most important problems that arise when interpreting Article 11 of the Polish Code of Civil Procedure, which provides, in civil proceedings, the conditions of application of a criminal judgment, including a foreign criminal one. Therefore, at the very beginning of the paper, the judgment of the Supreme Court of 27 March 2013 in the case ref. V CSK 185/12 is presented, as the starting point for further considerations. This judgment states that the above-mentioned Article 11 also applies to a final judgment issued in criminal proceedings by a court of a European Union country. Further in the paper, the author presents doubts concerning the interpretation of Article 11, which may also arise when a foreign criminal judgement is involved. They relate mainly to the notion of a conviction and the nature, and limits of binding a civil court with a criminal judgement.

Keywords: article of the Polish Code of Civil Procedure, criminal judgment in civil proceedings, convicting judgment, limits of bounding by a criminal judgment in civil proceedings, foreign criminal judgment

Abstrakt: Celem artykułu jest zidentyfikowanie najważniejszych problemów, które pojawiają się przy interpretacji art. 11 Kodeksu postępowania cywilnego, który stanowi o warunkach zastosowania wyroku sądu karnego w postępowaniu cywilnym, w sytuacji kiedy

zastosowany ma być zagraniczny wyrok karny. W związku z tym na wstępie artykułu, jako punkt wyjścia do dalszych rozważań, przedstawiony został wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2013 r. w sprawie o sygnaturze akt V CSK 185/12, który przesądził, że art. 11 k.p.c. stosuje się również w odniesieniu do prawomocnego wyroku wydanego w postępowaniu karnym przez sąd państwa Unii Europejskiej. W dalszej części artykułu autorka przedstawia wątpliwości interpretacyjne związane z zastosowaniem art. 11 k.p.c., które mogą się również nasunąć, kiedy w grę wchodzi zagraniczny wyrok karny, związane przede wszystkim z pojęciem wyroku skazującego oraz charakterem i granicami związania sądu cywilnego wyrokiem karnym.

Słowa kluczowe: artykuł 11 k.p.c., wyrok karny w procedurze cywilnej, skazujący wyrok, granice związania wyrokiem karnym, zagraniczny wyrok karny

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2013 r. w sprawie o sygnaturze akt V CSK 185/12¹ przesądził, że art. 11 Kodeksu postępowania cywilnego (dalej k.p.c.) stosuje się również w odniesieniu do prawomocnego wyroku wydanego w postępowaniu karnym przez sąd państwa Unii Europejskiej (t. 1). Zgodnie ze zdaniem pierwszym art. 11 k.p.c. ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym. Niewątpliwie wiązanie to jest swoistym skutkiem zewnętrznym prawomocnego wyroku skazującego, którego podstawę stanowi „szczególna norma” (art. 11 k.p.c.), mająca na względzie tylko i wyłącznie specyficzne zjawisko procesowe, mianowicie przeniesienie ustaleń z procesu karnego co do popełnienia przestępstwa, zamieszczonych w zasadzie w sentencji wyroku skazującego, do procesu cywilnego. Polega na tym, że sąd w postępowaniu cywilnym przyjmuje te ustalenia jako jeden z elementów podstawy faktycznej swego rozstrzygnięcia. W rezultacie strona, która w postępowaniu

---

¹ Wyrok ten został wydany na kanwie następującego stanu faktycznego: w grudniu 2004 r. do Włoch pojechała grupa polskich turystów. W mieście Trydent jeden z uczestników wycieczki został pobity przez dwóch innych polskich turystów z tej samej wycieczki. Poszkodowany upadł i uderzył głową w krawężnik. Sprawcy zostali zatrzymani i trzy dni później lokalny sąd karny wydał w trybie przyspieszonym wyrok, w którym skazał sprawców na karę więzienia, ale następnie zamienił ją na grzywnę w wysokości 1520 euro. W 2008 r. poszkodowany skierował pozew przeciwko jednemu ze sprawców do Sądu Okręgowego w Gliwicach. Mężczyzna domagał się ok. 300 tys. zł zadośćuczynienia, odszkodowania, zwrotu kosztów leczenia, a także zwrotu utraconych korzyści, ponieważ z powodu obrażeń musiał zrezygnować z kilku zawartych już umów. Na poparcie swoich roszczeń mężczyzna wskazał wyrok włoskiego sądu. Sprawca bronił się, twierdząc, że ustalenia włoskiego sądu były powierzchowne, a poza tym wyrok zagranicznego sądu karnego nie powinien być podstawą do orzekania w postępowaniu cywilnym o zadośćuczynienie i odszkodowanie. Sprawca był zdania, że polski sąd powinien od początku przeprowadzić postępowanie. Sąd Okręgowy przyznał poszkodowanemu odszkodowanie i zadośćuczynienie oraz stwierdził, że jest związany wyrokiem włoskiego sądu karnego, bo wskazuje na to art. 11 k.p.c., który mówi, że ustalenia prawomocnego wyroku karnego wiążą inne sądy w postępowaniu cywilnym. Sąd oparł się też na przepisach unijnych, stanowiących, że skazany nie może być drugi raz sądzony za ten sam czyn (sygn. akt V CSK 185/12).

karnym została prawomocnie skazana, nie może już udowadniać przed sądem cywilnym, że nie popełniła czynu, który wypełnia normę prawną i został jej przypisany jako przestępstwo (pkt 2).

W wyroku będącym przedmiotem rozważań w niniejszym artykule Sąd Najwyższy (dalej SN) stwierdził, że na gruncie prawa polskiego podstawą do wykorzystania zagranicznego wyroku karnego jest art. 11 k.p.c., zgodnie z którym ustalenia wydane w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego² co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym. Wyżej przytoczony artykuł jest usankcjonowaniem stanu, że między sprawą karną i cywilną może występować związek zarówno faktyczny, jak i prawny. U podstaw tego związku leży jedno zdarzenie faktyczne, tj. jeden czyn w znaczeniu historycznym i społecznym, który może być źródłem zarówno stosunku karnoprawnego, jak i cywilnoprawnego (Cieślak 1955: 107; Śliwiński 1948: 199 i n.). Artykuł 11 k.p.c. jest więc wyrazem związku, jaki może zachodzić pomiędzy postępowaniem karnym a postępowaniem cywilnym, kiedy to orzeczenie karne rodzi skutki prawne także w sprawie cywilnej (Marciniak, Piasecki [red.] 2016). Artykuł ten reguluje związanie prawomocnym wyrokiem sądu karnego skazującym za popełnienie przestępstwa, wydanym przed zakończeniem postępowania cywilnego, który jako okoliczność faktyczna ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy cywilnej. Związanie to jest określane jako prejudycjalność wyroku karnego w szerokim tego słowa znaczeniu (Rodziewicz: 2000: 8 i n.)³. Należy jednak mieć na uwadze, że sam wyrok w sprawie karnej nie jest środkiem dowodowym w procesie cywilnym. Nie wiąże również sądu cywilnego w zakresie ustalonych w nim faktów na mocy art. 11 k.p.c. Przepis ten odnosi się bowiem jedynie do wyroków skazujących, nie zaś do wszelkiego rodzaju orzeczeń wydanych przez sądy karne (sygn. akt IV CZ 62/17).

Artykuł ten ma zastosowanie zarówno w postępowaniu procesowym, jak i postępowaniu nieprocesowym, na co bezsprzecznie wskazuje fakt, że mieści się w części ogólnej k.p.c. (Marciniak, Piasecki [red.] 2016). Tym niemniej jednak w postępowaniu cywilnym wiążące są wyłącznie wyroki wydane w postępowaniu karnym, tj. w każdym z postępowań unormowanych w Kodeksie postępowania karnego (dalej k.p.k.) toczących się przed sądem powszechnym lub wojskowym, a więc również w postępowaniu uproszczonym, z oskarżenia

---

² Póki prawomocny skazujący wyrok karny nie zostanie wzruszony w drodze nadzwyczajnych środków odwoławczych (skargi kasacyjnej, wznowienia postępowania), póty sąd cywilny związany jest ustaleniami sądu karnego (art. 11), gdyż sam nie jest uprawniony do badania zasadności skazania (sygn. akt I PR 78/70).

³ Moc prejudycjalną *sensu stricto* ma natomiast wyrok karny, np. w art. 442 (1) § 2 i art. 928 § 1 pkt 1 Kodeksu cywilnego (dalej k.c.); art. 52 § 1 pkt 2 Kodeksu pracy (dalej k.p.), art. 403 § 1 i art. 404 k.p.c.. Wówczas objęte tymi normami skutki cywilnoprawne zależą od uprzedniego stwierdzenia, że zostało popełnione określone przestępstwo (Ereciński 2009: 119).

prywatnego i nakazowym (Marciniak, Piasecki [red.] 2016). Sądu cywilnego nie wiążą natomiast orzeczenia wydane w innych postępowaniach, np. skarbowym czy też dyscyplinarnym (sygn. akt V PZP 8/78, III ZP 28/00, I PKN 379/00, II UZP 10/80).

Celem wprowadzenia art. 11 k.p.c. jest wyłączenie sytuacji, w której w obrocie prawnym funkcjonują dwa sprzeczne ze sobą wyroki sądu karnego, w tym karnego sądu zagranicznego oraz cywilnego (Góra-Błaszczkowska 2016).

Celem niniejszego artykułu jest ustalenie na podstawie dotychczasowego stanowiska doktryny oraz orzecznictwa, zarówno SN, jak i sądów apelacyjnych, jakie wymogi powinien spełniać wyrok zagranicznego sądu karnego, aby mógł zostać wykorzystany w postępowaniu przed polskim sądem cywilnym.

1. Związanie sądu cywilnego wyrokiem karnym

1.1. Pojęcie wyroku karnego skazującego

Jeśli chodzi o definicję wyroku karnego skazującego, to w tym miejscu należy wskazać na art. 413 § 2 k.p.k., według którego jest to wyrok, który zawiera dokładne określenie czynu przypisanego oskarżonemu i jego kwalifikację prawną oraz rozstrzygnięcia co do kary i środków karnych (Marciniak, Piasecki [red.] 2016). W doktrynie i orzecznictwie przedmiotu zostały wypracowane kryteria odnośnie do tego, jakie wyroki wydawane przez sądy karne mają charakter karnych wyroków skazujących, tylko bowiem takie wyroki, posiadające ponadto walor prawomocności, wiążą w postępowaniu cywilnym (sygn. akt II CK 116/02)⁴. W tym miejscu podkreślić więc należy, że w postępowaniu cywilnym nie wiążą postanowienia wydane w postępowaniu karnym, nawet jeśli zawierają ustalenia dotyczące popełnienia przestępstwa (Marciniak, Piasecki [red.] 2016). Co więcej, zarówno w orzecznictwie (sygn. akt III CZP 56/83, V CSK 310/09, I UK 338/14), jak i w literaturze przedmiotu przyjmuje się rygorystyczną wykładnię art. 11 k.p.c., tak, aby nie prowadziła ona do zbytowego rozszerzenia zakresu okoliczności, które powinny być sprawdzone i poddane ocenie przez sąd cywilny (Marciniak, Piasecki [red.] 2016).

---

⁴ Co więcej, póki prawomocny skazujący wyrok karny nie zostanie wzruszony w drodze nadzwyczajnych środków odwoławczych (wznowienie postępowania lub rewizji nadzwyczajnej), póty sąd cywilny związany jest ustaleniami sądu karnego (art. 11 k.p.c.), gdyż sam nie jest uprawniony do badania zasadności skazania. Pozwani pracownicy powodowego przedsiębiorstwa, jako skazani za wspólne z innymi osobami wyrządzenie szkody, nie mogą powoływać się na to, że swoim osobistym działaniem nie wyrządzili całej szkody, gdyż działając w zorganizowanej grupie przestępczej, ponoszą wspólną odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez wszystkich działających w tej grupie (sygn. akt I PR 78/70).

1. W postępowaniu cywilnym nie wiążą wyroki skazujące za wykroczenia, w tym wykroczenia skarbowe (Marciniak, Piasecki [red.] 2016)⁵.

2. Nie są również wiążące postanowienia sądu rodzinnego wydane na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, w których zastosowano środki wychowawcze i poprawcze (sygn. akt III CZP 44/86)⁶. Wiąże natomiast wyrok skazujący nieletniego, jeżeli zostały wobec niego orzeczone kary na podstawie art. 10 § 2 Kodeksu karnego (dalej k.k.), gdyż wówczas sąd właściwy rozpoznaje sprawę według przepisów k.p.k. (art. 18 § 1 ww. ustawy), zatem orzeka w sprawie wyrokiem (Marciniak, Piasecki [red.] 2016).

3. Zatarcie skazania jest pewną fikcją prawną i oznacza, że skazanemu ponownie przysługuje status osoby niekaranej, bowiem przyjmuje się, że skazanie jako zdarzenie historyczne nie miało w ogóle miejsca [...]. Nie chodzi tu bowiem o domniemanie, lecz o fikcję prawną. Zatem zatarcie skazania nie oznacza anulowania treści wyroku, tj. wyeliminowania go z mocą wsteczną z porządku prawnego jako w ogóle niewydanego, i nie niweluje też całkowicie wszystkich skutków skazania, albowiem skazany nie odzyskuje wszystkich utraconych np. praw, urzędów, orderów czy też odznaczeń (sygn. akt II SA/Wr 128/17). Zatarcie skazania nie wyłącza więc zastosowania art. 11 k.p.c. (sygn. akt III UK 6/05).

4. W postępowaniu cywilnym nie wiążą wyroki karne warunkowo umarzające postępowanie karne (por. art. 66 § 1 k.k. i art. 342 § 1 k.p.k.), gdyż nie są to wyroki skazujące (sygn. akt III PZP 20/74, sygn. akt II PR 223/73, sygn. akt V ACa 733/16). W związku z tym wyrok karny warunkowo umarzający postępowanie nie wiąże sądu w postępowaniu cywilnym w zakresie sprawstwa i wysokości szkody (sygn. akt I ACa 1352/12). Ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku warunkowo umarzającego postępowanie karne powinno być ocenione przez sąd cywilny w ramach przysługujących temu sądowi uprawnień z art. 233 § 1 k.p.c. (sygn. akt II PR 223/73).

5. W postępowaniu cywilnym nie wiążą również wyroki umarzające postępowanie (sygn. akt III APa 9/15).

---

⁵ Orzeczenia wydane w postępowaniu karno-administracyjnym, a więc w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, nie są wiążące dla sądu w postępowaniu cywilnym, choćby miały charakter skazujący (sygn. akt III APa 23/14).

⁶ W tym miejscu podnieść należy, że w orzecznictwie było również wyrażane stanowisko przeciwnie. Mianowicie ustalenia prawomocnego wyroku, w którym sąd karny uznał nieletniego w wieku pomiędzy trzynastym a siedemnastym rokiem życia za działającego z rozumnym i winnego przypisanego mu czynu, wiążą sąd cywilny co do popełnienia przestępstwa także wówczas, gdy sąd karny zastosował wobec nieletniego środek wychowawczy (sygn. akt III CZP 6/73).

6. Nie jest wyrokiem skazującym w rozumieniu art. 11 k.p.c. umorzenie postępowania karnego na podstawie przepisów o amnestii (sygn. akt I PR 249/90, III CZP 98/77, IV PR 90/78, z 4 lipca 1974 r.)⁷.

7. Ułaskawienie lub odstąpienie od wymierzenia kary niweczy moc wiążąca wyroku karnego skazującego (Góra-Błaszczkowska: 2016).

8. Co oczywiste, sąd w postępowaniu cywilnym nie jest również związany wyrokiem karnym uniewinniającym (sygn. akt I ACa 1161/15), w postępowaniu tym nie obowiązuje bowiem domniemanie niewinności (sygn. akt I PK 289/13)⁸. Wyrok uniewinniający w sprawie karnej jest niewątpliwie dokumentem urzędowym korzystającym z domniemania prawdziwości i jego treść stanowi dowód tego, co zostało w nim urzędowo zaświadczone, a więc fakt uniewinnienia, oraz to, że sąd karny w określony sposób ustalił i ocenił fakty i moc dowodową poszczególnych dowodów. Domniemanie to jest domniemaniem wzruszalnym, a ciężar jego obalenia, zgodnie z art. 252 k.p.c., spoczywa na tej stronie, która zaprzecza prawdziwości dokumentu. Dokumenty urzędowe korzystają z domniemania prawdziwości tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone, a w orzeczeniu sądowym objęte są nim treść rozstrzygnięcia i motywy, jakimi kierował się sąd, który je wydał. Domniemanie to nie obejmuje natomiast prawdziwości ustaleń faktycznych, które były objęte podstawą rozstrzygnięcia (sygn. akt II CSK 254/14). W związku z powyższym sąd cywilny może samodzielnie badać, czy oskarżony, który został uniewinniony przez sąd karny od zarzutu przestępstwa, dopuścił się czynu, który może powodować jego odpowiedzialność wynikającą z przepisów szeroko rozumianego prawa cywilnego, (Marszałkowska-Krześ [red.] 2020).

9. Sąd cywilny nie jest również związany stwierdzeniem sądu karnego – nawet w wyroku skazującym – o przyczynieniu się czy też współwinie osoby, która nie była oskarżona w procesie zakończonym wyrokiem karnym (sygn. akt I ACa 487/15).

10. Sąd cywilny nie jest związany decyzją o odmowie wszczęcia postępowania karnego (art. 11 k.p.c. *a contrario*), co oznacza, że może – inaczej niż organy postępowania karnego – uznać, że do popełnienia przestępstwa doszło (sygn. akt I ACa 678/14).

11. Ani decyzja o umorzeniu dochodzenia, ani przesłanki, którymi kierował się prokurator, nie wiążą sądu cywilnego, który obowiązany jest we własnym zakresie poczynić ustalenia i ocenić zebrany w sprawie materiał dowodowy.

---

⁷ Niemniej jednak zgodnie ze stanowiskiem SN wyrażonym w wyroku z 13 stycznia 1958 r. (III CR 511/57) jeżeli został już wydany prawomocny wyrok skazujący, a następnie orzeczoną karę darowano na mocy amnestii, wyrok skazujący wiąże sąd cywilny (Gromska-Szuster 2011: 82).

⁸ Więcej na ten temat również w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2002 r., II UK 41/02.

12. Nie istnieje związanie sądu cywilnego ustaleniami co do faktu popełnienia przestępstwa zamieszczonymi w nakazie karnym (sygn. akt II CKN 130/98, III PZP 25/68).

13. Orzeczenie sądu karnego, w którym sąd stwierdził, że oskarżony dopuścił się czynu przestępnego i jednocześnie ustalił okoliczności, wyłączając jego karalność (np. niepoczytalność sprawcy, obronę konieczną, stan wyższej konieczności), nie stanowi ustalenia popełnienia przestępstwa, nie wiąże więc sądu cywilnego (Ereciński 2009: 162).

W postępowaniu cywilnym wiążą natomiast:

1. Wyrok, w którym sąd odstąpił od wymierzenia kary (art. 59, 61 k.k.). Wyrok taki zawiera bowiem rozstrzygnięcie co do kary, o jakim stanowi art. 413 § 2 pkt 2 k.p.k. (Marciniak, Piasecki [red.] 2016)⁹,

2. Wyrok wydany w następstwie uwzględnienia wniosku oskarżonego o podanie się karze (art. 387 k.p.k.), gdyż wyrok wydany w okolicznościach określonych w art. 387 k.p.k., niezaskarżony w terminie lub utrzymany w mocy jest prawomocnym wyrokiem skazującym¹⁰.

3. Wyrok, w którym orzeczono warunkowe zawieszenie wykonania kary i gdy z powodu nie zarządzenia wykonania tej kary w stosownym czasie skazanie zostało uznane za niebyłe (sygn. akt III PO 31/64).

4. Wyrok, który się przedawnił, ponieważ instytucja przedawnienia karalności dotyczy jedynie uchylenie karalności na skutek upływu oznaczonego w ustawie terminu (Marciniak, Piasecki [red.] 2016).

5. Wyrok orzekający karę, która została następnie darowana (nastąpiło ułaskawienie skazanego) (sygn. akt II PR 112/69).

6. Wyrok zaoczny (Góra-Błaszczkowska 2016).

1.2. Charakter i granice związania sądu cywilnego wyrokiem karnym

Zakres związania wynikający z art. 11 k.p.c. określony jest ogólnie – jako okoliczności co do popełnienia przestępstwa. Przepis ten nie precyzuje konkretnych ustaleń wiążących oraz tych, co do których związanie nie zachodzi (Marszałkowska-Krzesł [red.] 2021). Kolejnym problemem, który pojawia się na gruncie związania sądu w postępowaniu cywilnym prawomocnym karnym

---

⁹ W tym miejscu warto jednak podkreślić, że w orzecznictwie wyrażone zostało również stanowisko odmienne: sygn. akt VII KZP 23/77, III ZP 17/01. Podobnie odmienne stanowisko prezentowane jest także w literaturze przedmiotu. Przedstawiciele tego nurtu twierdzą, że wskazany wyrok nie jest wyrokiem skazującym wiążącym sąd cywilny, ponieważ wypadki, gdy sprawcę uznano za winnego, ale nie skazano, czyli nie wymierzono mu kary, nie są wyrokami skazującymi (I. Gromska-Szuster 2011: 83, Ereciński 2009: 164; Marciniak, Piasecki 2016).

¹⁰ Tak również w wyroku SN z dnia 5 marca 2009 r., II CSK 484/08.

wyrokiem skazującym, w tym wyrokiem sądu zagranicznego, jest sprecyzowanie granic tego związania. Wyrok sądu jest dokumentem urzędowym i na podstawie art. 244 § 1 k.p.c. stanowi dowód tego, co zostało w nim urzędowo zaświadczone (sygn. akt I ACa 1352/12). Wiążąca jest przy tym sama tylko sentencja wyroku¹¹, natomiast nie jest już wiążąca treść uzasadnienia (Marciniak, Piasecki [red.] 2016). W zasadzie nie ulega wątpliwości, że minimum tego, czym sąd w postępowaniu cywilnym jest związany, jest nieumyślność sprawcy (sygn. akt IV CSK 443/17)¹². Następnie ustalenia wydanego w postępowaniu karnym wyroku karnego skazującego, zawarte w jego sentencji, wiążą sąd cywilny co do faktu popełnienia przestępstwa, czyli zarówno co do popełnienia czynu przez określoną osobę na szkodę konkretnej osoby, jak też co do kwalifikacji prawnej tego czynu¹³ i stopnia winy, okoliczności jego popełnienia, np. czasu (sygn. akt I PR 343/71), miejsca i sposobu oraz poczytalności sprawcy – sąd, rozpoznając sprawę cywilną, musi przyjąć, że skazany popełnił przestępstwo przypisane mu wyrokiem karnym (sygn. akt I ACa 343/08). Związanie dotyczy ustalonych w sentencji wyroku znamion przestępstwa, a także okoliczności jego popełnienia dotyczących czasu i miejsca, to jest elementów stanu faktycznego przestępstwa (sygn. akt I ACa 554/14), *modus operandi* sprawcy, a także charakteru szkód na osobie pokrzywdzonego (sygn. akt I ACa 88/14). Poza zakresem związania ustalenia sądu w postępowaniu cywilnym mogą iść dalej niż to wynika z wyroku w sprawie karnej i w konsekwencji doprowadzić do ustaleń mniej korzystnych dla pozwanego (Zieliński, Flaga-Gieruszyńska [red.] 2017, sygn. akt III PRN 66/66).

W literaturze przedmiotu w zasadzie nie budzi wątpliwości to, że w postępowaniu cywilnym nie wiążą okoliczności łagodzące i obciążające ustalone przez sąd karny w prawomocnym wyroku skazującym, ponieważ nie dotyczą popełnienia przestępstwa, lecz mają jedynie wpływ na wymiar kary (Marciniak, Piasecki [red.] 2016), podobnie jak ukształtowała się już linia orzecznicza SN

---

¹¹ Do faktów ustalonych w sentencji wyroku karnego, które wiążą sąd w postępowaniu cywilnym na podstawie art. 11 k.p.c., nie ma zastosowania zasada swobodnej oceny dowodów (art. 233 § 1 k.p.c.). Sąd cywilny dokonuje jedynie subsumcji tych faktów pod odpowiedni przepis prawa cywilnego (Marciniak, Piasecki [red.] 2016).

¹² Z drugiej strony prawomocne skazanie za przestępstwo umyślne wyłącza w świetle art. 11 k.p.c. możliwość ustalenia, że sprawca działał nieumyślnie (sygn. akt III CZP 71/83). Stwierdzenie w wyroku przez sąd karny umyślności działania nie stoi na przeszkodzie ustaleniu, że poszkodowany zakład pracy (pracodawca) przyczynił się do powstania szkody spowodowanej przez skazanego (sygn. akt I PR 231/90).

¹³ W tym miejscu zauważyć należy, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego w tej kwestii pojawia się również odmienne stanowisko, zgodnie z którym prawna kwalifikacja czynu przestępnego w skazującym wyroku nie ma znaczenia ustalenia co do popełnienia przestępstwa w sensie art. 11 k.p.c. i dlatego nie wiąże sądu cywilnego (sygn. akt II CR 441/72).

i stanowisko literatury w kwestii związania sądu cywilnego winą sprawcy ustaloną w wyroku karnym (sygn. akt III CZP 14/83, III PRN 66/66, II PR 309/74). Natomiast zarówno stanowisko literatury przedmiotu, jak i linia orzecznicza SN nie są jednomyślne odnośnie do związania sądu cywilnego kwalifikacją prawną czynu¹⁴, jak również istnienia i wysokości szkody¹⁵. Jeśli zaś chodzi o zakres podmiotowy, to sąd cywilny jest związany zarówno osobą skazanego, jak i osobą pokrzywdzonego (Marciniak, Piasecki [red.] 2016).

Reasumując, stwierdzić można, że na gruncie art. 11 k.p.c. związanie sądu cywilnego prawomocnym wyrokiem karnym obejmuje wszystkie okoliczności stanowiące istotę przestępstwa, przy czym uznaje się, że zakresy pojęć „istota przestępstwa” oraz „ustawowe znamiona przestępstwa” nie pokrywają się. Szerzy zakres ma pojęcie „istota przestępstwa”, obejmujące wszystkie okoliczności faktyczne i prawne, zarówno te o charakterze ogólnym (dotyczące przestępstwa w ogóle), jak i szczególne, charakterystyczne dla danego rodzaju przestępstw, podczas gdy ustawowe „znamiona przestępstwa” to ustawowy opis typu czynu zabronionego zawierający cechy konstytutywne karalnego zachowania się określonego rodzaju (Gromska-Szuster 2011).

Natomiast w szczególności sąd powinien samodzielnie rozstrzygnąć, czy dalej idące skutki zajścia, niż to wynika z wiążących ustaleń skazującego wyroku

---

¹⁴ Stosownie do brzmienia wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 3 lutego 1973 r., II CR 424/72 prawna kwalifikacja czynu przestępczego w prawomocnym skazującym wyroku karnym w rozumieniu art. 11 k.p.c. nie ma znaczenia ustalenia co do popełnienia przestępstwa i dlatego nie wiąże ona sądu w postępowaniu cywilnym, natomiast zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym w uchwale SN z 7 marca 1978 r., III CZP 14/78 oraz w wyroku z dnia 25 czerwca 2010 r., I CSK 520/09, kwalifikacja prawna czynu dokonana w postępowaniu karnym wiąże także sąd w postępowaniu karnym. W pierwszym z powyższych orzeczeń SN stwierdził bowiem, że osoby skazane za udział w pobiciu, w wyniku którego doszło do uszkodzenia ciała, odpowiadają względem poszkodowanego solidarnie za doznaną przez niego szkodę (art. 441 k.c.) także wtedy, gdy sąd karny przypisał w prawomocnym wyroku skazującym spowodowanie tego uszkodzenia tylko jednemu z uczestników pobicia, natomiast w uzasadnieniu drugiego, że skoro orzeczenie sądu karnego wiąże sąd w postępowaniu cywilnym, nie jest on uprawniony do oceny stopnia społecznego niebezpieczeństwa czynu i przyjmowania dla potrzeb postępowania cywilnego innej kwalifikacji czynu niż ta, o której orzekł sąd w wyroku karnym (Marciniak, Piasecki [red.] 2016).

¹⁵ Ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do wysokości szkody wiążą sąd cywilny w postępowaniu tylko wtedy, gdy sprawca został skazany za zagarnięcie konkretnej sumy pieniężnej (sygn. akt I CR 464/66). Wprawdzie w myśl art. 11 sąd w postępowaniu cywilnym jest związany ustaleniami prawomocnego wyroku skazującego, ale w każdym wypadku stwierdzenia przez sąd cywilny braku szkody, wyrok karny i jego ustalenia nie mogą zmienić tego faktu. Chodzić tu będzie o takie wypadki, jak: wygaśnięcie zobowiązania na skutek potrącenia, przedawnienia, prekluzji, wyrównania szkody i wreszcie jej skompensowania (sygn. akt I PR 116/65). Nałożony wyrokiem sądu karnego obowiązek naprawienia szkody przez wpłatę określonej kwoty wiąże sąd cywilny jedynie w ten sposób, że pokrzywdzony nie może jeszcze raz dochodzić w postępowaniu cywilnym pełnej kwoty stanowiącej równowartość wyrządzonej mu szkody, lecz jedynie różnicy między kwotą zasądzoną wyrokiem sądu karnego a kwotą rzeczywiście poniesionego uszczerbku (sygn. akt I UK 52/09).

karnego, wynikły z działania pozwanego, względnie w jakim zakresie działanie pozwanego wywołało te skutki (sygn. akt III CRN 327/77). Wśród zagadnień, które wyłaniają się w związku z procesem karnym, sąd cywilny obowiązany jest rozstrzygnąć samodzielnie także kwestię wydania przez sąd karny wyroku uniewinniającego (sygn. akt III CR 181/65). Zasada ta wynika z tego, że sąd karny nigdy nie dokonuje ustaleń pod kątem widzenia przepisów prawa cywilnego (oczywiście poza wypadkami postępowania adhezyjnego) (sygn. akt I PR 64/65). Fakt warunkowego umorzenia postępowania, jakkolwiek nie jest wiążący, to wskazuje na winę osoby, wobec której postępowanie warunkowo umorzono, albowiem takie rozstrzygnięcie może zapaść tylko wtedy, gdy wina i społeczna szkodliwość czynu nie są znaczne, a okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości (art. 66 § 1 k.k.). Samodzielne ustalenia sądu w sprawie cywilnej są wystarczające dla przyjęcia bezprawności działania strony pozwanej. Wynika to z faktu, że nie każde działanie bezprawne jest przestępstwem, natomiast każde przestępstwo jest działaniem bezprawnym (sygn. akt I ACa 460/14).

Z kolei jeśli chodzi o charakter tego związania, to nie ulega wątpliwości, że prawomocny karny wyrok skazujący należy w postępowaniu cywilnym traktować jako element stanu faktycznego. Takie stanowisko wynika wprost z postanowienia SN z dnia 14 czerwca 2018 r., II CSK 73/18, zgodnie z którym przepis art. 11 k.p.c., mający charakter procesowy, nie reguluje i nie przesądza kwestii odpowiedzialności cywilnej. O skutkach cywilnoprawnych wynikających z czynu objętego prawomocnym wyrokiem skazującym decyduje bowiem cywilne prawo materialne. Istota związania sądu cywilnego skazującym wyrokiem karnym wyraża się w tym, że w skład podstawy faktycznej rozstrzygnięcia sądu cywilnego wchodzi czyn opisany w sentencji karnego wyroku skazującego, sąd cywilny jest więc pozbawiony możliwości dokonywania ustaleń w tym zakresie. Użyte zaś w art. 11 zdanie drugie k.p.c. pojęcie „wszelkie okoliczności” oznacza tylko takie okoliczności, które wykraczają poza określony w zdaniu pierwszym tego przepisu zakres ustaleń wiążących sąd w postępowaniu cywilnym. Istota związania sądu cywilnego skazującym wyrokiem karnym wyraża się w tym, że w skład podstawy faktycznej rozstrzygnięcia sądu cywilnego wchodzi czyn opisany w sentencji karnego wyroku skazującego, natomiast sąd cywilny jest pozbawiony możliwości dokonywania ustaleń w tym zakresie (sygn. akt I ACa 29/18)¹⁶.

Zarazem jednak sam wyrok w sprawie karnej nie jest środkiem dowodowym w procesie cywilnym. Nie wiąże również sądu cywilnego w zakresie ustalonych

---

¹⁶ Por. również wyrok SN z dnia 23 czerwca 2017 r., I CSK 614/16; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 26 listopada 2015 r., I ACa 638/15; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 9 sierpnia 2013 r., I ACa 355/13; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 czerwca 2013 r., I ACa 709/12; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 29 maja 2013 r., I ACa 343/08; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2013 r., I CSK 373/12.

w nim faktów na mocy art. 11 k.p.c. Przepis ten odnosi się bowiem jedynie do wyroków skazujących, nie zaś do wszelkiego rodzaju orzeczeń wydanych przez sądy karne (sygn. akt IV CZ 62/17). Istota związania skazującym wyrokiem karnym polega na tym, że sąd cywilny, ustalając stan faktyczny sprawy, nie może pominąć czynu opisanego w sentencji karnego wyroku skazującego (sygn. akt II CSK 683/14).

Co w zasadzie oczywiste, istota związania, w myśl art. 11 k.p.c., polega na wyłączeniu dokonywania w postępowaniu cywilnym ustaleń faktycznych innych niż te, których dokonał sąd w sentencji wyroku skazującego; nie wiążą ustalenia zawarte w uzasadnieniu wyroku skazującego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2012 r., II CSK 330/11).

2. Podsumowanie

Jak zostało to już zaznaczone na wstępie niniejszego artykułu, w uzasadnieniu wyroku z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt V CSK 185/12, Sąd Najwyższy wskazał, że związanie polskiego sądu cywilnego zagranicznym wyrokiem karnym ma swoje źródło w art. 11 k.p.c.¹⁷, który dopuszcza wykorzystanie wyroku sądu karnego w procesie cywilnym, w zakresie ograniczonym do faktu popełnienia przestępstwa. Pozostaje więc nakreślić granice, w jakich ma nastąpić to związanie.

W pierwszej kolejności podkreślić należy, że z literalnego brzmienia art. 11 k.p.c. wyraźnie wynika, że odnosi się on tylko do tych orzeczeń, które przybierają postać wyroku. W postępowaniu cywilnym nie wiążą bowiem postanowienia wydane w postępowaniu karnym, nawet jeśli zawierają ustalenia dotyczące popełnienia przestępstwa (Marciniak, Piasecki [red.] 2016). Tymczasem z licznego orzecznictwa dotyczącego zastosowania art. 54 Konwencji wykonawczej do traktatu z Schengen¹⁸ wynika, że orzeczenie, które wiąże sąd w państwie członkowskim innym niż to, w którym zostało wydane, nie musi przybierać formy wyroku. Wprost przeciwnie, w zakresie stosowania zasady *ne bis in idem*

¹⁷ W uzasadnieniu ww. wyroku SN wyraźnie stwierdził, że „art. 11 k.p.c. stosuje się również w odniesieniu do prawomocnego wyroku wydanego w postępowaniu karnym przez sąd państwa Unii Europejskiej”.

¹⁸ Konwencja wykonawcza do układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 roku między Rządami Państw Unii Gospodarczej Beneluxu, Republiki Federalnej Niemiec oraz Republiki Francuskiej w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach, (Document 42000A0922(02), Chapter 19 Volume 002 P. 9–52. Zgodnie z powołanym art. 54 Konwencji osoba, której proces zakończył się wydaniem prawomocnego wyroku na obszarze jednej Umawiającej się Strony, nie może być ścigana na obszarze innej Umawiającej się Strony za ten sam czyn, pod warunkiem że została nałożona i wykonana kara lub jest ona w trakcie wykonywania, lub nie może być już wykonana na mocy przepisów prawnych skazującej Umawiającej się Strony.

dla sądu orzekającego wiążąca jest np. ugoda pozasądowa, w której prokurator może, bez interwencji żadnego organu sądowego, składać jednostronną propozycję zakończenia postępowania karnego, jeśli oskarżony spełni określone warunki, w szczególności uiszczenia kary pieniężnej (wyrok ETS z dnia 11 lutego 2003 r. w sprawach połączonych C-187/01 i C-385/01 Gözutok i Brügge). Ponadto w tezie wyroku ETS z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie C-486/14 zostało wprost stwierdzone, że art. 54 Konwencji ma również bowiem zastosowanie do decyzji pochodzących od organów powołanych do uczestniczenia w wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych w określonym krajowym porządku prawnym, takich jak Prokuratura Rejonowa w Kołobrzegu, kończących prawomocnie postępowanie karne w państwie członkowskim, nawet jeśli decyzje takie podejmowane są bez udziału sądu i nie przyjmują formy wyroku.

Następnie konsekwencją regulacji art. 11 k.p.c. jest to, że moc wiążącą w polskim postępowaniu cywilnym mają tylko orzeczenia w postaci wyroków oraz fakt, że muszą być one wydane tylko i wyłącznie przez organ sądowy. Z kolei z powyżej przytoczonych orzeczeń wprost wynika, że moc wiążącą dla organu orzekającego w innym państwie członkowskim ma nie tylko orzeczenie wydane przez sąd, ale również mogą pochodzić ono od prokuratora, a nawet od organu administracyjnego. Co więcej, w polskim postępowaniu cywilnym wiążące są tylko te wyroki karne, które zostały wydane w postępowaniu karnym w rozumieniu, jakie temu pojęciu nadaje ustawa Kodeks postępowania karnego. Konsekwencją takiej regulacji jest to, że w postępowaniu cywilnym nie wiążą wyroki skazujące za wykroczenia, w tym wykroczenia skarbowe (Marciniak, Piasecki [red.] 2016). Następnie nie są również wiążące postanowienia sądu rodzinnego wydane na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tj. Dz.U. z 2018 r. poz. 969), w których zastosowano środki wychowawcze i poprawcze (sygn. akt III CZP 44/86). W końcu sądu cywilnego nie wiążą też orzeczenia wydane w postępowaniu dyscyplinarnym. Z powyższego wynika więc, że orzeczenia zagranicznego sądu karnego lub innego organu publicznego (a nawet podmiotu prywatnego, np. korporacji zawodowej w przypadku postępowania dyscyplinarnego) o wyżej wskazanym charakterze na gruncie art. 11 k.p.c. nie byłyby wiążące. Reasumując, można więc stwierdzić, że pojęcie postępowania karnego w ujęciu unijnym jest rozumiane znacznie szerzej niż to przyjmuje art. 11 k.p.c. W ujęciu unijnym kładzie się bowiem nacisk nie tyle na formalną przynależność danego typu postępowania do postępowania karnego, ile na to, czy jego charakter, a przede wszystkim, czy charakter wymierzonych w nim sankcji, jest karny w rozumieniu represyjnym dla danej jednostki.

W końcu podnieść należy, że z zakresu zastosowania art. 11 k.p.c. wyraźnie wyłączone są wyroki niewinniające (sygn. akt I ACa 1161/15), w po-

stępowaniu tym nie obowiązuje bowiem domniemanie niewinności (sygn. akt I PK 289/13). Tymczasem podczas dookreślenia zakresu stosowania art. 54 Konwencji wykonawczej do traktatu z Schengen, ETS w sprawie Van Straaten wyraził opinię, że zasada *ne bis in idem* będzie miała zastosowanie do orzeczeń organów sądowych państw członkowskich, na mocy których oskarżony został uniewinniony z powodu dostatecznych dowodów. Przyjęcie bowiem założenia, że art. 54 Konwencji obejmuje swoim zakresem jedynie wyroki skazujące i nie ma zastosowania do prawomocnych orzeczeń uniewinniających z powodu braku dostatecznych dowodów, zagroziłoby wykonywaniu prawa do swobodnego przemieszczania się na terenie całej UE oraz stworzyłoby zagrożenie dla zasad pewności prawnej. Uniewinnienie z powodu braku dostatecznych dowodów stanowi, zdaniem Trybunału, merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy. Z kolei art. 50 k.p.p., co jednocześnie odróżnia go od art. 54 Konwencji wykonawczej do traktatu z Schengen, wprost odnosi się do wyroków uniewinniających.

Reasumując, stwierdzić należy, że artykuł 11 k.p.c. nie uległ żadnym praktycznym zmianom od czasu wejścia w życie ustawy Kodeks postępowania cywilnego, zatem należy go dostosować do realiów wynikających ze współczesnego obrotu prawnego, kiedy to w obrębie wielu systemów prawnych państw członkowskich Unii Europejskiej wydawanych jest wiele rodzajów orzeczeń karnych, które często nie mają odpowiednika w polskim systemie prawnym, a które mogą mieć znaczenie sprawy cywilnej rozstrzyganej przez polski sąd. Proponowane zmiany powinny pójść przede wszystkim w kierunku poszerzenia pojęcia orzeczenia wydawanego w sprawach karnych tak, aby nie było ono ograniczone tylko do wyroku, jak również poszerzenia pojęcia organu wydającego te orzeczenia tak, aby z kolei nie ograniczało się ono tylko do pojęcia sądu. Następnie rewizji powinno ulec pojęcie postępowania karnego w kierunku takim, aby bardziej zwracać uwagę na charakter sankcji orzekanych w tym postępowaniu, a nie jego przyporządkowanie *stricte* do jednego typu postępowania. W końcu należałoby się również zastanowić, czy tylko i wyłącznie orzeczenia o charakterze skazującym należy traktować jako wiążące w postępowaniu cywilnym.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego. Dz.U. z 2020 r. poz. 1575, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. Dz.U. z 2020 r. poz. 1740, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy. Dz.U. z 2020 r. poz. 1320, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego. Dz.U. z 2021 r. poz. 534, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz.U. z 2018 r. poz. 969, tekst jednolity.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. z 2020 r. poz. 1444, tekst jednolity.

Orzecnictwo

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2013 r., V CSK 185/12. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 736740.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 1970 r., I PR 78/70. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 14976.

Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 12 października 2017 r., IV CZ 62/17. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1695827.

Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych – zasada prawna z dnia 26 stycznia 1979 r., V PZP 8/78. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 21304.

Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego – Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 18 stycznia 2001 r., III ZP 28/00. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 48906.

Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 kwietnia 2001 r., I PKN 379/00. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 55950.

Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 10 lipca 1980 r., II UZP 10/80. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 22145.

Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 10 października 2003 r., II CK 116/02. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 64387.

Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 25 listopada 1970 r., I PR 78/70. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 14976.

Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Cywilna i Administracyjna z dnia 11 stycznia 1983 r., III CZP 56/83. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 23520.

Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 24 marca 2010 r., V CSK 310/09. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 362234.

Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 21 kwietnia 2015 r., I UK 338/14. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1285376.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie – III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 22 stycznia 2015 r., III APA 23/14. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1195667.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1986 r., III CZP 44/86. Dostęp: 15.06.2021. LEX nr 5242.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego siedziba we Wrocławiu z dnia 7 sierpnia 2017 r., II SA/Wr 128/17. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1694333.

Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 24 lutego 2005 r., III UK 6/05. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 216704.

- Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych – zasada prawna z dnia 22 października 1974 r., III PZP 20/74. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 18346.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 września 1973 r., II PR 223/73. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 17349.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach – V Wydział Cywilny z dnia 7 czerwca 2017 r., V ACa 733/16. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1636975.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi – I Wydział Cywilny z dnia 4 kwietnia 2013 r., I ACa 1352/12. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 734269.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 września 1973 r., II PR 223/73. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 17349.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie – III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 9 grudnia 2015 r., III APa 9/15. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1446506.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 listopada 1990 r., I PR 249/90. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 27135.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 1978 r., III CZP 98/77. Dostęp: 15.06.2021. LEX nr 1634545.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 18 kwietnia 1978 r., IV PR 90/78. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 20820.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 1974 r., III CRN 109/74. Dostęp: 15.06.2021. LEX nr 7545.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 1958 r., III CR 511/57, OSNPG 1958/12/72.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie – I Wydział Cywilny z dnia 19 listopada 2015 r., I ACa 1161/15. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1398916.
- Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 6 marca 2014 r., I PK 289/13. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1195797.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 20 marca 2015 r., II CSK 254/14. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1263255
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie – I Wydział Cywilny z dnia 23 lipca 2015 r., I ACa 487/15. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1370720.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie – I Wydział Cywilny z dnia 12 sierpnia 2014 r., I ACa 678/14. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1162407.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 11 stycznia 1999 r., II CKN 130/98. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 349062.
- Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 7 czerwca 1968 r., III PZP 25/68. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 13566.
- Wytyczne Wymiaru Sprawiedliwości Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 1978 r., VII KZP 23/77. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 21258.
- Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 6 listopada 2001 r., III ZP 17/01. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 50220.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 5 marca 2009 r., II CSK 484/08. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 161292.

- Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych – zasada prawna z dnia 26 lutego 1965 r., III PO 31/64. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 12245.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 1970 r., II PR 112/69. Dostęp: 15.06.2021. LEX nr 6684.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi – I Wydział Cywilny z dnia 4 kwietnia 2013 r., I ACa 1352/12. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 734269.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 22 marca 2019 r., IV CSK 443/17. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1894284.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie – I Wydział Cywilny z dnia 29 maja 2013 r., I ACa 343/08. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1241418.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu – I Wydział Cywilny z dnia 10 września 2014 r., I ACa 554/14. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1079769.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu – I Wydział Cywilny z dnia 26 marca 2014 r., I ACa 88/14. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1062359.
- Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Cywilna i Administracyjna z dnia 20 stycznia 1984 r., III CZP 71/83.24066.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 14 listopada 1990 r., I PR 231/90. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 27130.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 9 lutego 1973 r., II CR 441/72. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 16924.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 18 lipca 1972 r., I PR 343/71. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 16395.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 30 grudnia 1966 r., III PRN 66/66. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 12909.
- Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego – Izba Cywilna i Administracyjna – zasada prawna z dnia 28 kwietnia 1983 r., III CZP 14/83. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 23688.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 21 marca 1975 r., II PR 309/74. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 18647.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 3 lutego 1973 r., II CR 424/72. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 16909.
- Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 7 marca 1978 r., III CZP 14/78. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 20728.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 25 czerwca 2010 r., I CSK 520/09. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 392557.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 7 marca 1967 r., I CR 464/66. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 12979.
- Orzeczenie Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 4 maja 1965 r., I PR 116/65. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 12307.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 22 lipca 2009 r., I UK 52/09. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 274048.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 5 stycznia 1978 r., III CRN 327/77. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 20607.

- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 4 stycznia 1967 r., III CR 181/65. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 12915.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 11 maja 1965 r., I PR 64/65. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 12313.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie – I Wydział Cywilny z dnia 6 czerwca 2014 r., I ACa 460/14. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1093148.
- Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 14 czerwca 2018 r., II CSK 73/18. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1786899.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie – I Wydział Cywilny z dnia 30 maja 2018 r., I ACa 29/18. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1809615.
- Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 12 października 2017 r., IV CZ 62/17. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1695827.
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 25 listopada 2015 r., II CSK 683/14. Dostęp: 15.06.2021. LEGALIS nr 1398644.

Opracowania

- Cieślak, Marian. 1955. *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*. Warszawa.
- Ereciński, Tadeusz. 2009. *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego*. T. 1, Warszawa.
- Góra-Błaszczkowska, Agnieszka. 2016. *Kodeks postępowania cywilnego*. T. 1: *Komentarz. Art. 1–729*, wyd. 2, Warszawa: C.H. Beck, wydanie elektroniczne LEGALIS. Dostęp: 15.06.2021.
- Gromska-Szuster, Irena 2011. W: H. Dolecki i T. Wiśniewski (red.). *Kodeks postępowania cywilnego*. T. I: *Komentarz. Artykuły 1–366*. Warszawa.
- Marciniak, Andrzej; Piasecki, Kazimierz (red.). 2016. *Kodeks postępowania cywilnego*. T. I: *Komentarz. Art. 1–366*, wyd. 7. Warszawa: C.H. Beck, wydanie elektroniczne LEGALIS. Dostęp: 15.06.2021.
- Marszałkowska-Krześ, Elwira (red.). 2021. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 28, Warszawa: C.H. Beck, wydanie elektroniczne LEGALIS. Dostęp: 15.06.2021.
- Rodziewicz, Józef. 2000. *Prejudycjalność w postępowaniu cywilnym*. Gdańsk.
- Śliwiński, Stanisław. 1948. *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*. Warszawa.
- Zieliński, Andrzej; Flaga-Gieruszyńska Kinga (red.). 2017. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 9, Warszawa: CH Beck, wydanie elektroniczne LEGALIS. Dostęp: 15.06.2021.